

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

1. ΠΕΡΣΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ: ΔΥΟ ΚΟΣΜΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΝΤΑΙ

- Το περσικό κράτος
- ιδρύθηκε από τον Κύρο Α΄
- ήταν διαιρεμένο σε σατραπείες που διοικούσαν οι σατράπες
- με τις συνεχείς επιθέσεις είχαν θέσει βάσεις για κοσμοκρατορία
- θεός τους ο Αχουραμάσδα
- γραφή τους η σφηνοειδής γραφή

▪ Οι Έλληνες της Μ.Ασίας και οι Πέρσες

- Έλληνες Μ.Ασίας δημιούργησαν λαμπρό πολιτισμό και ανέπτυξαν εμπορικές σχέσεις με κατοίκους Μεσογείου και κυρίως Εύξεινου Πόντου
- Κατακτήθηκαν αρχικά από Λυδούς και εν συνεχεία από Πέρσες στους οποίους υποχρεώθηκαν να πληρώνουν βαρείς φόρους και να τους ακολουθούν στις εκστρατείες

↪ Εκστρατεία Περσών το 513 π.Χ. -> κατάληψη Θράκης και έλεγχος Στενών -> παρακμή εμπορίου στο χώρο Εύξεινου Πόντου -> οικονομικός μαρασμός

ΙΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 499 π.Χ.

- τους Ίωνες συνδράμουν οι Αθηναίοι και οι Ερετριείς με 25 πλοία
- αποτυχία επανάστασης -> ολοσχερής καταστροφή Μιλήτου
- **Η εκστρατεία του Μαρδόνιου**
- 492 π.Χ.: ο Μαρδόνιος με το στρατό του πέρασε τον Ελλήσποντο και κατευθύνθηκε προς τη Μακεδονία σε παράλληλη κίνηση με τον περσικό στόλο
- Καταστροφή στόλου κοντά στον Άθω
- Ανάκτηση Θράκης από Πέρσες
- **Η μάχη του Μαραθώνα 490 π.Χ.**
- ο Δαρείος αναθέτει στους στρατηγούς **Δάτη και Αρταφέρνη** να τιμωρήσουν Αθηναίους και Ερετριείς για συμμετοχή τους στην Ιωνική Επανάσταση
- **490 π.Χ.:** καταστροφή Ερέτριας και απόβαση Περσών στο Μαραθώνα
- 10.000 Αθηναίοι και 1.000 Πλαταιείς με επικεφαλής Μιλτιάδη αντιμετωπίζουν Πέρσες στο Μαραθώνα και τους νικούν.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ποια τα αίτια και ποια η αφορμή των Περσικών Πολέμων;

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

2. Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ

- **Η εκστρατεία του Ξέρξη**
- ο Ξέρξης ηγείται εκστρατείας στην Ελλάδα
- 481π.Χ. στο συνέδριο της Κορίνθου οι Έλληνες είχαν αποφασίσει να αμυνθούν ενωμένοι σε περίπτωση εισβολής
- **Η μάχη των Θερμοπυλών**
- **480 π.Χ.** στα στενά των Θερμοπυλών επέλεξαν οι Αθηναίοι να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες
- Ο ελληνικός στόλος έπλευσε στο Αρτεμίσιο Εύβοιας
- Απάντηση Λεωνίδα στον Ξέρξη: «**Μολών λαβέ**»

- Προδοσία Εφιάλτη -> 700 Θεσπείς και 300 Σπαρτιάτες έπεσαν ηρωικά μαχόμενοι στο πεδίο της μάχης
- **Η ναυμαχία της Σαλαμίνας 480 π.Χ.**
- ο ελληνικός στόλος στέκεται στο στενό της Σαλαμίνας και περιμένουν περσική επίθεση - > νίκη Ελλήνων
- **Η μάχη των Πλαταιών 479 π.Χ.**
- ολοκληρωτική νίκη Ελλήνων υπό τον Πausανία κατά των δυνάμεων του Μαρδόνιου
- **Η ναυμαχία της Μυκάλης 479 π.Χ.**
- ο Λεωτυχίδης νικά τα υπολείμματα περσικού στόλου στα ανοιχτά της Μυκάλης
- **Σημασία ελληνικής νίκης**
- ματαιώθηκε η επεκτατική πολιτική Περσών
- πολλές ελληνικές πόλεις Μ.Ασίας ανέκτησαν ελευθερία τους
- τονώθηκε η ελληνική αυτοπεποίθηση
- οι Έλληνες επιδόθηκαν σε έργα ειρήνης και προόδου

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

*Τιμή σ' εκείνους όπου στην ζωή των
ώρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες.
Ποτέ από το χρέος μη κινούντες·
δίκαιοι κ' ίσοι σ' όλες των τες πράξεις,
αλλά με λύπη κιόλας κ' ευσπλαχνία·
γενναίοι οσάκις είναι πλούσιοι, κι όταν
είναι πτωχοί, πάλ' εις μικρόν γενναίοι,
πάλι συντρέχοντες όσο μπορούνε·
πάντοτε την αλήθεια ομιλούντες,
πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους.*

*Και περισσότερη τιμή τούς πρέπει
όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν)
πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος,
κ' οι Μήδοι επί τέλους θα διαβούνε.*

_____ (Από τα Ποιήματα 1897-1933, Ίκαρος 1984)

ΕΡΩΤΗΣΗ

Τι συμβολίζουν οι «Θερμοπύλες» στο ποίημα του Καβάφη;

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

Με το πρώτο φως της ημέρας φάνηκε ότι όλοι ήταν έτοιμοι. Από τα μεγάλα πλοία τους οι Πέρσες κοιτούσαν αφ' υψηλού τα ολιγάριθμα ελληνικά σκάφη απέναντί τους. Μόλις είχαν εισέλθει στα στενά και, όπως λέει ο Αισχύλος, προτού καν δουν τους Έλληνες, είχαν ακούσει το πολεμικό τραγούδι τους. Η μάχη άρχιζε και ο Ξέρξης από το Αιγάλεω είχε πάρει από νωρίς θέση.

Στο τέλος της όμως οι Πέρσες θα είχαν καταλάβει ότι δεν έπρεπε ποτέ να πολεμήσουν στη Σαλαμίνα. Γιατί, παρά την αριθμητική υπεροχή τους, οι Έλληνες είχαν το τακτικό πλεονέκτημα: αντιμετώπισαν τους αντιπάλους τους σε στενό χώρο, όπου εκείνοι δεν μπορούσαν να ελιχθούν, και επιπλέον είχαν σύμμαχό τους τον καιρό. Αλλά όχι τυχαία. Ο άνεμος που φύσηξε εκείνη την ημέρα του Σεπτεμβρίου το 480 π.Χ. κάνοντας τα πλοία των Περσών να κλυδωνίζονται επικίνδυνα είχε προβλεφθεί από τον πρωτεργάτη της νίκης Θεμιστοκλή, ο οποίος έκανε «την πρώτη καταγεγραμμένη στην Ιστορία πρόγνωση καιρού», όπως λέει ο ακαδημαϊκός κ. **Χρήστος Ζερεφός**.

«Ο Θεμιστοκλής γνώριζε τα χαρακτηριστικά των "ετησίων" ανέμων αλλά και της θαλάσσιας αύρας, της καλούμενης υπό των αρχαίων τροπαίας» επισημαίνει ο διαπρεπής φυσικός και μετεωρολόγος, ο οποίος πραγματοποίησε με τους συνεργάτες του προσομοίωση σε ηλεκτρονικό υπολογιστή, των καιρικών συνθηκών που επικρατούσαν την ημέρα διεξαγωγής της ναυμαχίας της Σαλαμίνας.

«Ο Αισχύλος γράφει ότι το πρωινό της ναυμαχίας είχε ηλιοφάνεια και με τη μαρτυρία αυτή αποκλείεται άλλος τύπος καιρού πλην εκείνου της θαλάσσιας αύρας και του ετησίου - του μελετημένου δηλαδή - που παρατηρούνται με αίθριο ουρανό. Από την άλλη, είναι βέβαιον ότι υπήρχε άνεμος, γιατί ο Ηρόδοτος

σημειώνει ότι ο Κορίνθιος Αδείμαντος στον πανικό του εσήκωσε πανιά κι έφυγε βιαστικά» λέει ο κ. Ζερεφός.

Στις 28 ή 29 Σεπτεμβρίου (21-22 ημέρα του Βοηδρομιώνος κατά το αττικό ημερολόγιο) έγινε η ναυμαχία. Η σύγκρουση άρχισε μεταξύ 8ης και 9ης πρωινής ώρας στην έξοδο του στενού της Σαλαμίνας, για να επεκταθεί στον θαλάσσιο χώρο περί την Ψυττάλεια. Και όπως διευκρινίζει ο κ. Ζερεφός, ο επικρατέστερος τύπος καιρού στην περιοχή αυτή την εποχή είναι είτε της θαλάσσιας αύρας είτε του ετησίως ή συνδυασμού των δύο. Η πιθανότητα βροχόπτωσης ή θερινής καταιγίδας εξάλλου είναι μικρή. «Πιστεύω ότι ο Θεμιστοκλής ήταν γνώστης των ανέμων. Το μελτέμι είχε αρχίσει ίσως από την προηγούμενη και το έλαβε υπόψη του, ήταν θέμα στρατηγικής» προσθέτει ο ακαδημαϊκός. Να σημειωθεί άλλωστε ότι η αύρα - αλλιώς, ο μπάτης - είναι άνεμος που πνέει με 3 χλμ. την ώρα, ενώ ο ετησίως με 50-60 χιλιόμετρα, δηλαδή, όπως θα λέγαμε σήμερα, είναι γύρω στα 7 μποφόρ.

Κατά τον Πλούταρχο «ο Θεμιστοκλής γνώριζε καλά τόσο τον καιρό όσο και τον τόπο, γι' αυτό και φρόντισε να μην παρατάξει τα πλοία του αντιμετώπιζοντας προς τα βαρβαρικά προτού φθάσει η συνηθισμένη ώρα κατά την οποία πάντοτε πνέει δυνατός άνεμος στη θάλασσα και φέρνει κύμα προς τα στενά, γιατί αυτός ο άνεμος, ενώ δεν έβλαπτε τα πλοία τα ελληνικά που ήταν χαμηλά και δεν εξείχαν πολύ από τη θάλασσα, θα έπεφτε όμως στα βαρβαρικά πλοία, τα οποία είχαν ορθές πρύμνες και υψηλά καταστρώματα και ήσαν βαριά πλοία και θα τα παρέδιδε πλαγίως προς τα ελληνικά πλοία».

Ετησία και Πέρσες

Ετσι έγινε, αν κρίνει κανείς και από σχόλιο του Ηροδότου που αναφέρει ότι οι Κερκυραίοι δεν μπόρεσαν να λάβουν μέρος στη ναυμαχία επειδή τους εμπόδισαν οι ετησία άνεμοι να περάσουν τα ακρωτήρια Μαλέα. «Στην περιοχή της Σαλαμίνας με γενικό σύστημα "ετησίων" συγκλίνουν άνεμοι ΒΑ από την πεδιάδα της Ελευσίνας αλλά και ΒΔ από την πεδιάδα των Μεγάρων και λόγω της συγκλίσεως δημιουργείται ισχυρός κυματισμός στα ανοιχτά της Σαλαμίνας» λέει ο κ. Ζερεφός.

«Επομένως, εκτός από την περιστροφή των περσικών πλοίων, οι πέρσες τοξότες από τα καταστρώματα δεν ήταν σε θέση να στοχεύσουν με επιτυχία τους οπλίτες και τους κωπηλάτες των ελληνικών τριήρων λόγω του κλυδωνισμού των πλοίων». Ετσι, από τα 1.207 περσικά πλοία - σήμερα οι περισσότεροι ιστορικοί θεωρούν ότι ήταν 600-800 - χάθηκαν 200, καθώς και μεγάλος αριθμός πολεμιστών, πολλοί από τους οποίους πνίγηκαν στη θάλασσα καθώς δεν γνώριζαν κολύμπι, ενώ από τις 378 τριήρεις οι Έλληνες έχασαν τις 40.

Ανατρέχοντας στην Ιστορία ο κ. Ζερεφός έχει να αναφέρει πολλές περιπτώσεις όπου ο καιρός συνέβαλε σε μεγάλες νίκες ή ήττες. Ο ίδιος ανατρέπει όμως πάντα στον Όμηρο, όταν θέλει να βρει απαντήσεις για τα μετεωρολογικά φαινόμενα στην Αρχαιότητα. «Η μετεωρολογία του Ομήρου είναι η πιο όμορφη που έχει γραφεί ποτέ! Δεν μπορείς να καταλάβεις τη φύση αν δεν έχεις διαβάσει Όμηρο» τονίζει.

Στρατηλάτες στο έλεος του καιρού

Στην Ιστορία πολλές είναι οι καταγεγραμμένες περιπτώσεις στρατιωτικών επιχειρήσεων όπου οι καιρικές συνθήκες υπήρξαν καθοριστικές για την έκβασή τους.

Οι άνεμοι είναι αυτοί που στο ομηρικό έπος σπρώχνουν τον Οδυσσέα προς διάφορες κατευθύνσεις καθυστερώντας για χρόνια την επιστροφή του στην Ιθάκη. Μια μεγάλη καταιγίδα ανέστειλε - έστω για λίγο - την πρώτη εκστρατεία των Περσών στην Ελλάδα, όταν ο στόλος των 300 πλοίων και των 20.000 ανδρών υπό την ηγεσία του Μαρδόνιου καταστράφηκε στο ακρωτήριο του Αθω το 492 π.Χ.

Εξαιτίας της παλίρροιας στα στενά της Μάγχης ο Ιούλιος Καίσαρ έβλεπε τα πλοία του να χάνονται άδοξα, χωρίς να μπορούν να προσεγγίσουν τη Βρετανία. Καταιγίδα επίσης, η οποία έπνιξε κυριολεκτικά τους Ρωμαίους, ήταν η αιτία για τη μεγάλη νίκη του Μεγάλου Θεοδοσίου εναντίον του αυτοκράτορα της Δυτικής Ρώμης το 394 μ.Χ.

Και στα νεότερα χρόνια ο Μέγας Ναπολέον βυθίστηκε στη λάσπη του Βατερλό, που έκρινε σε μεγάλο μέρος τη μάχη. Ο ίδιος εξάλλου κατατροπώθηκε, όπως είναι γνωστό, από τον ρωσικό χειμώνα, όπως και οι χιτλερικές δυνάμεις που αντιμετώπισαν παγωμένους βόρειους ανέμους και θερμοκρασίες -30 βαθμών.

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

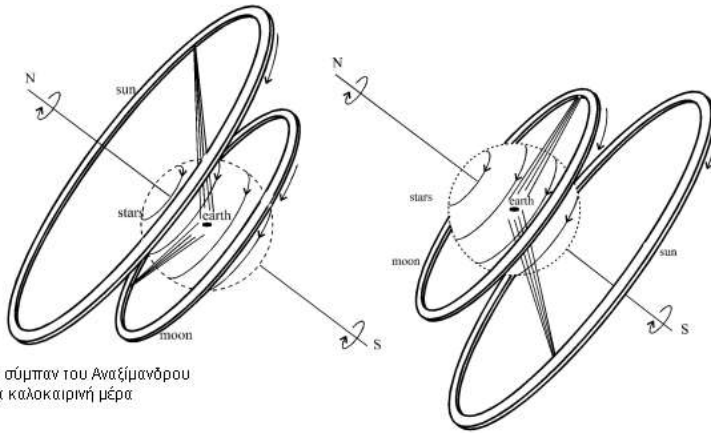
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

3. ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

- ❖ **Διδακτική ποίηση Ησίοδου:** *Θεογονία, Έργα και Ημέραι* -> κέντρο της ποίησης γίνεται πια η ειρήνη και όχι ο πόλεμος
- ❖ **Λυρική ποίηση:** οι ποιητές στρέφονται στο εσωτερικό κόσμο και τα συναισθήματα των ανθρώπων: *Αρχίλοχος, Σιμωνίδης, Μίμνερμος, Αλκαίος, Σαπφώ, Αλκμάν, Πίνδαρος*
- ❖ **Επιστήμη:** *Θαλής* (αρχή των όντων το νερό), *Αναξίμανδρος* (αρχή των όντων το άπειρο), *Αναξίμενης* (αρχή των όντων ο αέρας), *Ηράκλειτος* (η πρωταρχική ουσία στον κόσμο είναι η ενέργεια (το πυρ)), *Πυθαγόρας* -> προτείνουν λογική ερμηνεία για τη δημιουργία του κόσμου και προσπαθούν να εξηγήσουν τα φυσικά φαινόμενα
- ❖ Ανάπτυξη επιστημών: **φιλοσοφία, αστρονομία, γεωγραφία, μετεωρολογία, μαθηματικά**

Ο χάρτης του σύμπαντος και ο χάρτης της γης κατά τον Αναξίμανδρο

Το σύμπαν του Αναξίμανδρου
μια καλοκαιρινή μέρα

Το σύμπαν του Αναξίμανδρου
μια χειμερινή νύχτα

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ποια είναι η στάση του λυρικού ποιητή Αλκαίου απέναντι στον πόλεμο, όπως προκύπτει από το σχολικό παράθεμα;

4. Η ΤΕΧΝΗ

➤ η αρχαϊκή περίοδος σφραγίζεται από δύο κορυφαίες δημιουργίες:

α. ανέγερση λίθινων ναών

- πέτρινοι ή μαρμαρίνοι

- δομή: πρόναος (ανοικτός προθάλαμος με δύο κίονες)

Σηκός (κυρίως δωμάτιο)

Οπισθόδομος (ανοικτό δωμάτιο πίσω)

Πτερό (κιονοστοιχία γύρω από το κτήριο)

- ρυθμοί:

i. δωρικός: ο κίονας του είναι πιο κοντός, βαρύς και αυστηρός

ii. ιωνικός: ο κίονας του είναι ψηλότερος, κομψότερος με πλούσια απόληξη στο κιονόκρανό του

- αρχιτεκτονικά γλυπτά: τα γλυπτά που διακοσμούν το επάνω μέρος των ναών

β. δημιουργία λίθινων αγαλμάτων μεγάλων διαστάσεων (μνημειακή, «δαιδαλική» γλυπτική)

- δημιουργούνται τα πρώτα μεγάλα αγάλματα από ασβεστόλιθο στην Κρήτη και από μάρμαρο στη Νάξο χάρη:

A. στα εμπορικά ταξίδια στην Αίγυπτο

B. αφθονία μαρμάρου στη Νάξο

Γ. συγκέντρωση πλούτου από αριστοκράτες και τις πόλεις

- κούροι: νεαροί άνδρες που παριστάνονται όρθιοι, ακίνητοι, γυμνοί, με γυμνασμένα σώματα και πλούσια κόμη

- κόρες: νεαρές κοπέλες που παριστάνοντας ορθές, ακίνητες, κομψά ντυμένες, καλοχτενισμένες, στολισμένες με κοσμήματα

- οι άρχοντες, οι οικοδέσποινες και οι ιέρειες παριστάνονται καθιστοί σε θρόνους και σκαμνιά

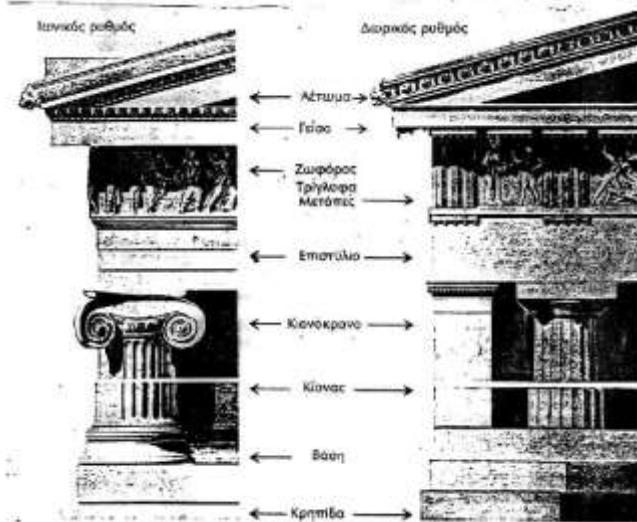
- οι συμποσιαστές παριστάνονται ξαπλωμένοι σε ανάκλιτρα

- οι νεότεροι θεοί παριστάνονται όπως οι κούροι και οι κόρες, ενώ οι ώριμοι θεοί παριστάνονται όπως οι ντυμένοι κούροι και διακρίνονται από τα χαρακτηριστικά σύμβολα της εξουσίας τους: κεραυνός για το Δία, τόξο, βέλος ή μουσικό όργανο για τον Απόλλωνα
- όλες οι μορφές στέκουν ακίνητες απέναντι στο θεατή με μόνο σημάδι κίνησης την προβολή του αριστερού ποδιού και δράσης το λύγισμα των χεριών
- ανάγλυφες επιτύμβιες στήλες
-

γ. κεραμική

- φυτική διακόσμηση επηρεασμένη από την Ανατολή
- εικονιστική διακόσμηση με σκηνές από την καθημερινή ή θρησκευτική ζωή αλλά κυρίως από τη μυθολογία

- μεγάλα κέντρα κεραμικής: Κόρινθος, Αθήνα
- τεχνικές διακόσμησης αγγείων:
 - μελανόμορφη:** οι μορφές και τα κοσμήματα μαύρα πάνω στην κοκκινωπή επιφάνεια αγγείων
 - ερυθρόμορφη:** οι μορφές και τα κοσμήματα κόκκινα πάνω στη μαύρη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ (415-413 π.Χ.), Ο ΔΕΚΕΛΕΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (413 – 404 π.Χ.)

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ (415-413 π.Χ.),

- Ο **Αλκιβιάδης** πείθει την Εκκλησία του Δήμου να οργανώσει μεγάλη εκστρατεία στη **Σικελία** με πρόσχημα την αποστολή βοήθειας προς τους **Εγεσταίους**, φίλους των Αθηναίων στη διαμάχη τους με το Σελινούντα
- Η Εκκλησία του Δήμου ορίζει ως αρχηγούς τρεις στρατηγούς με απόλυτη εξουσία: Αλκιβιάδη, Νικία, Λάμαχο
- Ενώ το εκστρατευτικό σώμα έχει ξεκινήσει για τη Σικελία, ο Αλκιβιάδης κατηγορείται για τον ακρωτηριασμό των ερμαϊκών στηλών και ανακαλείται στην Αθήνα -> φοβούμενος την καταδίκη του σε θάνατο καταφεύγει στη Σπάρτη και συμβουλεύει Σπαρτιάτες:
 - να στείλουν εκστρατευτικό σώμα στη Σικελία, για να βοηθήσουν το Σελινούντα και τους συμμάχους τους Συρακούσιους
 - να καταλάβουν και να οχυρώσουν τη Δεκέλεια
- όταν οι Σπαρτιάτες με αρχηγό το Γύλιππο έφτασαν στη Σικελία η επιχείρηση των Αθηναίων καταλήγει σε καταστροφή: οὐδέν ἐστὶ ὄτι οὐκ ἀπώλετο

Ο ΔΕΚΕΛΕΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (413 – 404 π.Χ.)

- η οχύρωση Δεκέλειας στερεί τους Αθηναίους από την ύπαιθρο
- ο Αλκιβιάδης συμβουλεύει τους Πέρσες να συντηρούν τον πόλεμο ανάμεσα σε Αθήνα Σπάρτη -> οι Πέρσες προσφέρουν χρήματα στους Σπαρτιάτες και εκείνοι ναυπηγούν ισχυρό στόλο και διεκδικούν από τους Αθηναίους την κυριαρχία στο Αιγαίο υπό την αρχηγία του Λύσανδρου
- οι Αθηναίοι ανακαλούν Αλκιβιάδη αλλά ο αθηναϊκός στόλος ηττάται στο ακρωτήριο της Σάμου Νότιο
- ναυμαχία Αργινουσών: νίκη Αθηναίων
- νίκη Λύσανδρου στους Αγός Ποταμούς
- 404 π.Χ.: οι Αθηναίοι αποκλεισμένοι από στεριά και θάλασσα ζητούν και πετυχαίνουν ειρήνη με τους εξής όρους:
 - i. Να παραδώσουν οι Αθηναίοι όλα τα πλοία εκτός από 12
 - ii. Να κατεδαφιστούν τα Μακρά Τείχη και τα τείχη του Πειραιά
 - iii. Να επιστρέψουν όλοι οι πολιτικοί εξόριστοι
 - iv. Οι Αθηναίοι να ακολουθούν τους Σπαρτιάτες και να έχουν τους ίδιους φίλους και εχθρούς
- **ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ**
 1. ερειπώνονται πόλεις
 2. εγκατάλειψη υπαίθρου
 3. χιλιάδες νεκροί
 4. καταρρέουν οι ηθικές αξίες
 5. ανατρέπονται οι κοινωνικές δομές
 6. η αμφισβήτηση έχει αντικαταστήσει τη θρησκευτική πίστη
 7. οι Πέρσες αναμιγνύονται στα ελληνικά πράγματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

3. Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ: ΜΙΑ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΕ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ

- μετά τη νίκη στον Πελοπον/κο Πόλεμο η Σπάρτη υποστήριξε τα ολιγαρχικά κόμματα στις πόλεις, εγκατέστησε φρουρά σε αυτές με επικεφαλής έναν Σπαρτιάτη αρμοστή και επέβαλε φόρους.
- Στην Αθήνα εγκαθιδρύεται ένα σκληρό ολιγαρχικό καθεστώς: **Οι Τριάκοντα τύραννοι** -> εξέγερση Αθηναίων υπό την αρχηγία Θρασύβουλου και αποκατάσταση δημοκρατίας
- Στην εκστρατεία του **Κύρου** εναντίον του αδερφού του Αρταξέρξη για την κατάληψη του περσικού θρόνου συμμετείχαν 13.000 Έλληνες.
- Μετά το θάνατο του Κύρου οι **«Μύριοι»** με αρχηγούς τον Κλέαρχο αρχικά, τον Ξενοφώντα έπειτα, κατορθώνουν να φτάσουν στον Πόντο **«Κύρου Ανάβασις»** του Ξενοφώντα
- Οι πόλεις της Ιωνίας ζητούν προστασία από τους Σπαρτιάτες -> ο βασιλιάς **Αγησίλαος** ηγείται εκστρατευτικού σώματος και με συνεχείς νίκες απειλεί την κυριαρχία του «Μεγάλου Βασιλέως» στη Μ.Ασία **αλλά** Θηβαίοι, Αργείοι, Κορίνθιοι, Αθηναίοι συνασπίζονται κατά των Σπαρτιατών -> ο Αγησίλαος ανακαλείται στη Σπάρτη και νικά τον αντισπαρτιατικό συνασπισμό στην **Κορώνεια** -> η Σπάρτη διατηρεί την ηγεμονία της στην ηπειρωτική Ελλάδα
- Ο Αθηναίος **Κόνων** ναυπηγεί με περσικά χρήματα στόλο και συντρίβει σπαρτιατικό στόλο στην Κνίδα, έπειτα επιστρέφει στην Αθήνα και ανοικοδομεί πάλι με περσικά χρήματα τα τείχη των Αθηνών
- Ο Σπαρτιάτης **Ανταλκίδας** πείθει το βασιλιά Αρταξέρξη να προτείνει σχέδιο ειρήνης
- Την εφαρμογή των όρων ειρήνης ανέλαβαν οι Σπαρτιάτες, οι οποίοι τον επόμενο χρόνο συγκάλεσαν πανελλήνιο συνέδριο: η ειρήνη που καθιστούσε τους Πέρσες διαιτητές των ελληνικών πραγμάτων έγινε δεκτή από όλες τις ελληνικές πόλεις
- Συνέδριο στην Αθήνα το 378 π.Χ.: αναγγέλλεται επίσημα η οργάνωση της **Β΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

4. Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Στον Πελοποννησιακό Πόλεμο η Θήβα υπήρξε σύμμαχος της Σπάρτης αλλά μετά τη λήξη του πρωτοστάτησε στους αντισπαρτιατικούς συνασπισμούς
- Στο εσωτερικό της Θήβας διαμάχες αριστοκρατικών – δημοκρατικών
- Στο α΄ μισό 4^{ου} αι. ο **Πελοπίδας και ο Επαμεινώνδας** οδηγούν τη Θήβα στο επίκεντρο ιστορικών εξελίξεων
- 382 π.Χ.: η Σπάρτη ανατρέπει το δημοκρατικό πολίτευμα και παραδίδει τη Θήβα στους ολιγαρχικούς
- 379 π.Χ.: ο Πελοπίδας αποκαθιστά τη δημοκρατία και συγκροτεί **Ιερό Λόχο** έχοντας στο πλευρό του τον Επαμεινώνδα
- 371 π.Χ.: χάρη στο στρατιωτικό σχέδιο της **λοξής φάλαγγας** οι Θηβαίοι υπό την αρχηγία του Επαμεινώνδα νικούν στα **Λεύκτρα** τους Σπαρτιάτες, ενώ ο βασιλιάς τους ο Κλεόμβροτος φονεύεται
- Οι Θηβαίοι εκστρατεύουν στην Πελοπόννησο και φτάνουν ως τη Λακωνική
- 370 π.Χ.: ίδρυση Μεγαλόπολης η οποία γίνεται πρωτεύουσα της Αρκαδικής συμπολιτείας
- Παράλληλα, οι Θηβαίοι εκστρατεύουν και προς τη Θεσσαλία αλλά σε μια μάχη φονεύεται ο Πελοπίδας
- 362 π.Χ.: νέα εκστρατεία στην Πελοπόννησο, νίκη Θηβαίων στη Μαντίνεια αλλά θάνατος Επαμεινώνδα -> εγκαταλείπουν την Πελοπόννησο και τα επεκτατικά τους σχέδια
- Μετά τη μάχη της Μαντίνειας **«ακρισία»** επικράτησε στην Ελλάδα

ΕΡΩΤΗΣΗ

Αναζητήστε στοιχεία για τη συγκρότηση Ιερού Λόχου κατά την Επανάσταση του 1821 και κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Δικαιολογήστε το γεγονός.

Οι **Τριάκοντα Τύραννοι** συνιστούσαν μια **ολιγαρχική** κυβέρνηση τριάντα ατόμων, η οποία διαδέχτηκε την **αθηναϊκή δημοκρατία** μετά το τέλος του **Πελοποννησιακού Πολέμου**. Διήρκεσε 8 μήνες, το **404 π.Χ.**

Τον τρόπο αυτό διακυβέρνησης επέβαλε στους Αθηναίους ο **Σπαρτιάτης** στρατηγός **Λύσανδρος** μετά την παράδοση της πόλης, την οποία διαπραγματεύτηκε ένας από τους μελλοντικούς τυράννους, ο **Θηραμένης**. Η **Εκκλησία του Δήμου** προέβαλε αντίσταση, ωστόσο με τη βοήθεια μιας σπαρτιατικής φρουράς που εγκαταστάθηκε στην πόλη οι Τριάκοντα, με τον **Κριτία** επικεφαλής, εγκαθίδρυσαν ένα καθεστώς τρόμου, το οποίο διατήρησε στο ακέραιο τα πολιτικά δικαιώματα μοναχά 3.000 ατόμων, μέλη της δικής τους παράταξης. Οι αντίπαλοί τους μπορούσαν να βρουν ξαφνικά το θάνατο χωρίς να προηγηθεί δίκη. Εκείνοι που αντιστάθηκαν στην εξέλιξη αυτή των πραγμάτων εξοντώθηκαν χωρίς οίκτο, ανάμεσά τους κι ο ίδιος ο Θηραμένης που εξαναγκάστηκε να πιει **κύνειο**. Τον Ιανουάριο του **403 π.Χ.**, μετά από επτά ή οκτώ μήνες στην εξουσία, οι Τριάκοντα εκδιώχθηκαν από το **Θρασύβουλο** προς μεγάλη ανακούφιση των κατοίκων.

Προσωρινή κυβέρνηση[[Επεξεργασία](#) | [επεξεργασία κώδικα](#)]

Μετά την ταπεινωτική ήττα των Αθηνών στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, οι Σπαρτιάτες συναινούν στη σύναψη ειρήνης με τους Αθηναίους «με τον όρο να εφαρμόσουν το πολίτευμα των προγόνων τους».¹¹ Η πόλη διαιρέθηκε στις εταιρίες των ολιγαρχικών και των δημοκρατικών. Ο Λύσανδρος, ο Λακεδαιμόνιος νικητής του πολέμου, υποστήριξε τη μερίδα των ολιγαρχικών, όπως διέπραξε σε όλες τις κατακτημένες περιοχές.

Μετά από την πρόταση κάποιου ανθρώπου με το όνομα Δρακοντίδης, από το δήμο των **Αφιδνών**, και κάτω από την πίεση του Λυσάνδρου, η Εκκλησία δημιουργεί ένα σώμα 30 ανθρώπων, με στόχο τη δημιουργία μιας νέας «**πολιτείας**», δηλαδή **πολιτεύματος**, όπως είχε συμβεί το **411 π.Χ.** Απώτερος σκοπός ήταν η επιστροφή σε αυτό που αποκαλέστηκε «**πάτριος πολιτεία**», δηλαδή πολίτευμα των προγόνων, εκκαθαρίζοντας το εκλογικό σώμα και καταργώντας τους «**μισθούς**», δηλαδή τις καταβολές χρημάτων προς τους φτωχότερους πολίτες. Τα μέλη του σώματος επιλέχθηκαν από τους φίλους του Θηραμένη, ο οποίος διαπραγματεύτηκε την ειρήνη, και του Κριτία, ενός φιλολάκωνα αριστοκράτη.

Οι Τριάκοντα μείωσαν τον αριθμό των ατόμων που κατείχαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα στους 3.000 και διόρισαν οι ίδιοι τα μέλη της **Βουλής των 500**, η οποία είχε νομοθετικές αρμοδιότητες. Κατάργησαν τους νόμους του **Εφιάλη** και του **Αρχίστρατου**, ακόμη και ορισμένους από εκείνους του **Σόλωνα**. Επιπλέον, οργάνωσαν τη δίωξη δημαγωγών και συκοφαντών. Ο **Αριστοτέλης** ερμηνεύει την κίνηση αυτή σαν μια προσπάθεια να γίνουν αρεστοί στους πολίτες, επειδή δήθεν αγωνίζονταν για το καλό της πόλης.¹²

Μόνιμη κυβέρνηση[[Επεξεργασία](#) | [επεξεργασία κώδικα](#)]

ἐπει δὲ αὐτὸς μὲν προπετὴς ἦν ἐπὶ τὸ πολλοὺς ἀποκτείνειν, ἄτε καὶ φυγῶν ὑπὸ τοῦ δήμου, ὁ δὲ Θηραμένης ἀντέκοπτε, λέγων ὅτι οὐκ εἰκὸς εἶη θανατοῦν, εἴ τις ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ δήμου, τοὺς δὲ καλοὺς κάγαθοὺς μηδὲν κακὸν εἰργάζετο

[Ξενοφών](#), «*Ελληνικά*», II, 3, 15.

Εἰ δέ, ὅτι τριάκοντά ἐσμεν καὶ οὐχ εἷς, ἥττόν τι οἶει ὥσπερ τυραννίδος ταύτης τῆς ἀρχῆς χρῆναι ἐπιμελεῖσθαι, εὐήθης εἶ.

[Ξενοφών](#), «*Ελληνικά*», II, 3, 16.

Ωστόσο, πολύ σύντομα, η διακυβέρνηση των Τριάκοντα εξελίχθηκε σε [τυραννία](#). Δημιούργησαν μια σωματοφυλακή 300 ανθρώπων, οι οποίοι κουβαλούσαν [μαστίγια](#), και χειρίστηκαν τη φρουρά που άφησαν οι Σπαρτιάτες. Επίσης ίδρυσαν ένα νέο σώμα δέκα ατόμων για να κυβερνήσουν τον [Πειραιά](#), παραδοσιακό προπύργιο των δημοκρατικών.

Παραμερίζοντας τους θεσμούς, προχώρησαν σε μια σειρά από εκτελέσεις [μετοίκων](#) (μεταξύ των οποίων ήταν ο Πολέμων (ή Πολεμίων), αδερφός του [ρήτορα Λυσία](#), ο οποίος δεν κατόρθωσε να ξεφύγει) και πλούσιων πολιτών, ώστε να δημεύσουν την περιουσία τους. Οι εκτελέσεις αυτές τελικά έσπειραν τη διχόνοια ανάμεσα στους Τριάκοντα. Το ένα στρατόπεδο εκπροσωπούσε ο Κριτίας με τις [εξτρεμιστικές](#) του ιδέες, ενώ το άλλο ο Θηραμένης με τη μετριοπαθή του στάση:

«Αλλά επειδή αυτός [ο Κριτίας] ήταν πρόθυμος να θανατώσει πολλούς, επειδή είχε εξοριστεί από το λαό, ο Θηραμένης του εναντιωνόταν, λέγοντας ότι δεν ήταν λογικό να θανατώνουν κάποιον, επειδή τον τιμούσε ο λαός, και δεν έκανε κακό στους καλούς και αγαθούς ανθρώπους».^[3]

Πράγματι, ο Θηραμένης επιθυμούσε ένα πολίτευμα που θα στηριζόταν σε μια μεγάλη βάση εύπορων πολιτών, η οποία θα περιελάμβανε και πλούσιους μη πολίτες. Ο Κριτίας, αντίθετα, πρέσβευε την άσκηση εξουσίας βασισμένης στην δύναμη:

«Αν πιστεύεις, προσέθεσε, πως επειδή είμαστε τριάντα κι όχι ένας, δεν πρέπει να βρισκόμαστε σε επαγρύπνηση για την εξουσία μας σαν να ήταν μια τυραννία, είσαι αφελής».^[4]

Συνεπώς, ο Κριτίας ενορχήστρωσε την εξόντωση του Θηραμένη: σε πρώτο στάδιο, πέρασε ένα νόμο βάσει του οποίου οι Τριάκοντα είχαν την εξουσία να εκτελούν όσους δεν άνηκαν στους τρισχιλίους. Κατόπιν, πέρασε έναν άλλο νόμο που απέκλειε από το σώμα των πολιτών εκείνους που συμμετείχαν στην καταστροφή των τειχών της πύλης της [Ηετιωνείας](#) ή που, γενικότερα, έδρασαν ενάντια στην προγενέστερη τυραννίδα των [Τετρακοσίων](#). Τελικά ο Θηραμένης, ο οποίος είχε διαπράξει και τα δύο, καταδικάστηκε να πει κώνειο.

Ο Αριστοτέλης, ο [Ισοκράτης](#) και ο [Αισχίνης](#) υπολογίζουν τον αριθμό των θυμάτων στα 1.500 άτομα (αν και δεν έγινε γνωστό αν ο αριθμός αντιπροσωπεύει το σύνολο των θυμάτων, πολιτών και μετοίκων), τεράστιος αριθμός για έναν πληθυσμό 40.000 ανδρών με πολιτικά δικαιώματα (και κάπου ισάριθμων μετοίκων). Σύμφωνα με τον [Πλάτωνα](#) και τον [Ξενοφώντα](#), ο [Σωκράτης](#), ο οποίος γνώριζε προσωπικά ορισμένους από τους Τριάκοντα (και μάλιστα τον ίδιο τον Κριτία) και που ίσως δεν ήταν κι εντελώς αντίθετος με την προοπτική μιας τέτοιας «[ολιγαρχικής επανάστασης](#)», αρνήθηκε πεισματικά να συμμετάσχει στις πράξεις τους.

Πτώση [\[Επεξεργασία | επεξεργασία κώδικα\]](#)

Οι εξόριστοι δημοκρατικοί, καθοδηγούμενοι από το [Θρασύβουλο](#), εγκατέλειψαν τη [Θήβα](#) και κυριεύσαν το οχυρό της [Φυλής](#), στα νότια της [Πάρνηθας](#). Από εκεί, επιτέθηκαν και κατέλαβαν τα λιμάνια του Πειραιά και της [Μουνιχίας](#) (το δεύτερο φιλοξενούσε τα πολεμικά πλοία). Ο Κριτίας και ο [Χαρμίδης](#), ένας από τους δέκα ηγεμόνες του Πειραιά, έχασαν τη ζωή τους στη μάχη αυτή. Οι 3.000 εξέλεξαν μια νέα δεκάδα αρχόντων, οι οποίοι ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις με τους δημοκρατικούς.

Οι Τριάκοντα κατέφυγαν στην [Ελευσίνα](#), σφαγιάζοντας τους κατοίκους της. Στην Αθήνα την εξουσία εξακολούθησαν να έχουν οι Τρισχιλίοι, ενώ παράλληλα συνεχίστηκε η μάχη ανάμεσα στους «[ανθρώπους της πόλης](#)» και τους «[ανθρώπους του Πειραιά](#)».

Στο μεταξύ, ο Λύσανδρος είχε χάσει την εύνοια της Σπάρτης και έτσι η σπαρτιατική φρουρά εγκατέλειψε την πόλη. Ο [Παυσανίας Α'](#), βασιλιάς της Σπάρτης, κατέφτασε με διπλωμάτες, για να πετύχει ειρήνη ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες παρατάξεις. Η ειρήνη αυτή είχε το χρώμα του συμβιβασμού: επιτράπη στους «[ανθρώπους της πόλης](#)» που το επιθυμούσαν να μεταβούν στην Ελευσίνα, όπου και θα παρέμεναν ανενόχλητοι. Επίσης σηματοδοτούσε την πολιτική μετριοπάθεια. Το διάταγμα του Θρασύβουλου, βάσει του οποίου οι μαχητές της Φυλής (ανάμεσά τους και ορισμένοι σκλάβοι) κέρδιζαν την ιδιότητα του Αθηναίου πολίτη ακυρώθηκε ως ελαττωματικό στη μορφή. Επίσης απορρίφθηκε η πρόταση του Φορμισίου, βάσει της οποίας έχαναν τα πολιτικά τους δικαιώματα εκείνοι που δεν είχαν γη. Οι οφειλές των Τριάκοντα απέναντι στη Σπάρτη τιμήθηκαν.

Επίσης η συμφωνία περιελάμβανε γενική [αμνηστία](#), ενώ απαγόρευσε στον οποιοδήποτε να μεμφθεί το παρελθόν με την [ποινή του θανάτου](#)

Μέλη [\[Επεξεργασία | επεξεργασία κώδικα\]](#)

Ο κατάλογος αυτός των ονομάτων παρατίθεται από τον [Ξενοφώντα](#).^[5] Σημειώνεται πως ορισμένοι από αυτούς φέρουν το ίδιο όνομα με διασημότερους συμπατριώτες τους, αλλά δεν πρόκειται για τα ίδια πρόσωπα. Για παράδειγμα ο τύραννος Σοφοκλής δεν έχει σχέση με το [διάσημο δραματουργό](#), ούτε ο τύραννος Αισχίνης με το [διάσημο ρήτορα](#).

• Αισχίνης	• Θεογένης	• Μνησίλοχος
----------------------------	------------	--------------

<ul style="list-style-type: none"> • Αναίπιος • Αρεσίας • Αριστοτέλης • Διοκλής • Δρακοντίδης • Ερασίστρατος • Ερατοσθένης • Ευκλείδης • Ευμάθης 	<ul style="list-style-type: none"> • Θέογνις • Θηραμένης • Ιέρων • Ιππόλοχος • Ιππόμαχος • Κλεομήδης • Κριτίας • Μηλόβιος • Μνησιθείδης 	<ul style="list-style-type: none"> • Ονομακλής • Πείσων • Πολυχάρης • Σοφοκλής • Φαιδρίας (αναφέρεται και ως Φαίδιμος^[β]) • Φείδων • Χαιρέλεως • Χαρικλής • Χρέμων
---	--	--

Λοξή Φάλαγγα

Πολεμική ταχτική που εφαρμόστηκε από το Θηβαίο στρατηγό Επαμεινώνδα το 371 π.Χ., ενάντια στους Σπαρτιάτες στα [Λεύκτρα](#). Αρχηγός των Σπαρτιατών ήταν ο Κλεόμβροτος. Η συνηθισμένη παράταξη στις μάχες, κατά την αρχαιότητα, ήταν σε τρεις γραμμές (δεξιά, κεντρική, αριστερή), με το ίδιο βάθος, ανάλογο με τον αριθμό των οπλιτών. Στη μάχη στα Λεύκτρα, ο [Κλεόμβροτος](#) παράταξε το στρατό του σε τρεις γραμμές, που καθεμιά είχε βάθος 12 ασπίδες. Μπροστά σ' όλη την παράταξη τοποθέτησε το ιππικό του.

Ο [Επαμεινώνδας](#) ενίσχυσε την αριστερή πτέρυγιά του (γραμμή). Σχημάτισε φάλαγγα με βάθος 50 ασπίδων, γιατί ήξερε πως το δεξιό μέρος των αντιπάλων κατείχε ο Κλεόμβροτος με τους Σπαρτιάτες οπλίτες, ενώ στις άλλες γραμμές ήταν σύμμαχοι των Σπαρτιατών.

Πίστευε ότι αν σπάσουν οι Σπαρτιάτες, οι άλλοι θα διαλυθούν.

Μπροστά έβαλε τον Ιερό Λόχο, που τον διοικούσε ο [Πελοπίδας](#). Στο κέντρο και στη δεξιά πτέρυγα παράταξε κλιμακωτά λίγους οπλίτες. Μπροστά από όλη την παράταξη έβαλε το άριστο Θηβαϊκό ιππικό. Έτσι η όλη παράταξη είχε λοξό σχηματισμό. Ήταν τολμηρή και ριψοκίνδυνη, αλλά επαναστατική και μεγαλοφυής.

Η μάχη ήταν φοβερή και, παρά τη γενναιότητα των Σπαρτιατών, η γραμμή τους έσπασε κι άτακτα πια εγκατέλειψαν το πεδίο της μάχης. Σκοτώθηκαν ο Κλεόμβροτος, ο Δείνονας, ο [Σφοδρίας](#) κι ο γιος του [Κλεώνυμος](#), 400 συνολικά Σπαρτιάτες και 1.000 άλλοι Λακεδαιμόνιοι. Οι Σπαρτιάτες ζήτησαν ανακωχή για να θάψουν τους νεκρούς τους. Η πρωτοφανής τακτική του Επαμεινώνδα έφερε την ήττα στο δυνατότερο και καλύτερα οργανωμένο στρατό της αρχαίας Ελλάδας. Όλη η Ελλάδα θαύμασε το θρίαμβο του Επαμεινώνδα. Η λοξή φάλαγγα εφαρμόστηκε σαν τακτική και στα επόμενα χρόνια με τα ίδια αποτελέσματα. Εκτός απ' τους άλλους, την εφάρμοσε ο βασιλιάς [Φρειδερίκος](#) ο Μέγας, της Πρωσίας κι ο Μέγας

Επαμεινώνδας

Σύμφωνα με την γνώμη του *Κικέρωνα*, ο *Επαμεινώνδας* ήταν ο μεγαλύτερος άνδρας που είχε αναδείξει η Ελλάδα. Γεννήθηκε στην Θήβα, το 418 π.Χ. Η οικογένειά του, αν και φτωχή, ήταν πολύ αρχαία και αριστοκρατική και ο πατέρας του *Πολυμνήδας* ανήκε στους επονομαζόμενους *Σπαρτούς*, οι οποίοι εθεωρούντο απόγονοι του Κάδμου. Έλαβε άριστη εκπαίδευση στη μουσική, φωνητική και ενόργανο, όπως επίσης και στον χορό. Εκπαιδεύτηκε επίσης και στην γυμναστική στην οποία επροπονείτο για αντοχή και ευκινησία. Ήταν κάτοχος όλων των αρετών που οι Έλληνες τόσο πολύ εκτιμούσαν. Σπούδασε φιλοσοφία με τον Πυθαγόρειο *Λυσία του Τάραντα*, ο οποίος είχε έλθει και έμνε στην Θήβα και είχε συχνές φιλοσοφικές συζητήσεις με τον *Σιμία της Θήβας* και τον *Σπίνθηρο* από τον Τάραντα, μαθητές και οι δύο του Σωκράτη.

Ήταν επιστήθιος φίλος του *Πελοπίδα* και η φιλία τους δυνάμωσε ακόμα περισσότερο, όταν σε μία μάχη με τους Αρκάδες, το 385 π.Χ., έσωσε τον Πελοπίδα, ο οποίος είχε δεχθεί επτά θανάσιμα πλήγματα, μετά από σκληρή πάλη, δεχόμενος ο ίδιος πολλά τραύματα και βάζοντας την ζωή του σε μεγάλο κίνδυνο. Λίγο πριν να πέσει από τα πλήγματα και αυτός, ο βασιλιάς της Σπάρτης, *Αγεσήμενος*, έτρεξε και πέραν από κάθε προσδοκία, έσωσε τις ζωές και των δύο. Οι διανοητικές του ικανότητες συμβάδισαν με αυτές της ηθικής. Θαρραλός άνδρας, είχε αποστροφή εναντίον κάθε σκληρότητας και άσκοπης αιματοχυσίας. Έτσι όταν κατέλαβε την Σικυωνική πόλη της Φοιβίας, στην οποία είχαν συγκεντρωθεί πολλοί Βοιωτοί φυγάδες, δεν τους σκότωσε, σύμφωνα με τον Θηβαϊκό νόμο, αλλά τους εκχώρησε καινούργια εθνικότητα και τους άφησε ελεύθερους. Το 367 π.Χ., τέσσερα χρόνια μετά την μεγάλη νίκη του στα Λεύκτρα, οι Θηβαίοι τον διόρισαν να υπηρετήσει ως απλός οπλίτης, σε μία εκστρατεία που έκαναν για να ελευθερώσουν τον Πελοπίδα, ο οποίος είχε αιχμαλωτισθεί από τον τύραννο των Φερών, Αλέξανδρο. Όταν η εκστρατεία βρέθηκε σε μεγάλες δυσκολίες, οι στρατηγοί τον έκαναν αρχηγό του στρατού και ο Επαμεινώνδας, αφού διέσωσε τον στρατό, γύρισε στην Θήβα, όπου και εξελέγη Βοιωτάρχης. Αμέσως επέστρεψε στην Θεσσαλία και απελευθέρωσε τον φίλο του. Δεν είχε προσωπικές φιλοδοξίες, εκτός από το να υπηρετήσει την πατρίδα του, όσο καλύτερα μπορούσε. Ήταν αδιάφορος στο χρήμα ή στην δόξα και όταν ο άρχων της Θεσσαλίας του πρόσφερε

πενήντα τάλαντα, αν και είχε ανάγκη από χρήματα για να χρηματοδοτήσει μία αποστολή στην Θεσσαλία, δεν τα πήρε, για να μη ντροπιάσει την πατρίδα του και τα δανείστηκε από φίλους του. Όταν ο Αρταξέρξης του πρόσφερε χρήματα για να δεχθεί τις προτάσεις του, ο Επαμεινώνδας αρνήθηκε και είπε στον απεσταλμένο: "Αν οι προτάσεις του Αρταξέρξη είναι σύμφωνες με τα συμφέροντα της πατρίδας μου, δεν χρειάζονται χρήματα για να τις δεχθώ, αν όμως είναι αντίθετες με το συμφέρον και την τιμή της πατρίδας μου, όλο το χρυσάφι του βασιλείου του δεν θα με πείσει να προδώσω το χρέος μου προς την πατρίδα. Εσένα που προσπάθησες να με δωροδοκήσεις χωρίς να γνωρίζεις τον χαρακτήρα μου, σε συγχωρώ, αλλά πρέπει να φύγεις αμέσως από την πόλη, για να μη διαφθείρεις άλλους". Σε όλες τις εκστρατείες υπό την αρχηγία του, οι Θηβαίοι δεν λεηλάτησαν εχθρική πόλη, αν και οι σύμμαχοι της το έκαναν. Σε μία μάχη, όταν ένας από τους υπασπιστές του πούλησε έναν αιχμάλωτο για χρήματα, του είπε: "Δος μου πίσω την ασπίδα που κρατάς και φύγε μακριά, τα χέρια σου έχουν μολυνθεί από το χρυσάφι και δεν είναι άξια να την κρατούν και να υπερασπίσουν την πατρίδα". Στην εκστρατεία εναντίον της Σπάρτης, στην γέφυρα του Ευρώτα, όταν ο Αγησίλαος τον είδε, αναφώνησε με θαυμασμό στον άνθρωπο που ερχόταν να καταστρέψει την πατρίδα του: "Ω συ άνδρα των μεγάλων έργων". Αν και μεγάλος στην ηλικία δεν ήταν γνωστός στην Θήβα, ούτε είχε παίξει κανένα ουσιαστικό ρόλο στις υποθέσεις της. Ήταν μετά την επανάσταση εναντίον της Σπάρτης, που η Θήβα του έδωσε διοικητικό ρόλο. Ήταν επίσης ένας από τους πιο εύγλωττους Έλληνες, αν και ο Σπίνθαρος, έλεγε ότι δεν είχε συναντήσει κανένα άνθρωπο που γνώριζε τόσα πολλά και μιλούσε τόσο λίγο. Σκοτώθηκε στην μάχη της Μαντινείας, το 362 π.Χ. Ο Διόδωρος αναφέρει ότι, όταν οι Θηβαίοι βρήκαν σθεναρή αντίσταση από τους Σπαρτιάτες, ο Επαμεινώνδας πήγε στην πρώτη γραμμή για να τους εμψυχώσει. Πρώτα έριξε το δόρυ του και σκότωσε τον Σπαρτιάτη διοικητή και μετά με το ξίφος του σκότωσε αρκετούς οπλίτες. Οι κινήσεις του όμως παρακολουθούνταν από τον εχθρό, οι οποίοι έριξαν πληθώρα από βέλη πάνω του. Ο Επαμεινώνδας τα απέφυγε με την ασπίδα και γρήγορες κινήσεις, αλλά ορισμένα τον χτύπησαν και όταν αυτό συνέβαινε, τα έβγαζε και συνέχιζε να πολεμά, μέχρις ότου ένα δόρυ ριγμένο με μεγάλη δύναμη διαπέρασε το στήθος του. Λέγεται ότι πριν πεθάνει και με το δόρυ στο στήθος, περίμενε την έκβαση της μάχης και όταν του είπαν ότι οι Θηβαίοι νίκησαν ρώτησε αν ορισμένοι από τους στρατηγούς ήταν ζωντανοί. Όταν του απάντησαν αρνητικά, τους είπε να κάνουν ειρήνη. Όλος ο λόφος στον οποίο τον είχαν εναποθέσει ήταν γεμάτος από στρατό και όταν έδωσε την διαταγή να του βγάλουν το δόρυ να πεθάνει, κάποιος του είπε: "πεθαίνεις Επαμεινώνδα χωρίς να αφήσεις παιδιά", αυτός απήντησε: "Μα τον Δία, αυτό δεν είναι αλήθεια. Αφήνω δύο αθάνατες θυγατέρες, την νίκη στα Λεύκτρα και την νίκη στην Μαντινεία". Τα τελευταία του λόγια ήταν "Έζησα αρκετά" και μετά "γιατί πεθαίνω ανίκητος". Ετάφηκε στο πεδίο της μάχης και στον τάφο του έβαλαν στήλη, πάνω στην οποία τοποθέτησαν ασπίδα που απεικόνιζε τον δράκοντα, το έμβλημα των Σπαρτών.

Πελοπίδας

Ο **Πελοπίδας** γεννήθηκε στην Θήβα, γύρω στο 410 π.Χ. Ο πατέρας του, *Ιπποκλής*, ανήκε στους πολύ λίγους στον αριθμό, πλουσίους αριστοκράτες της Θήβας. Στα νεανικά του χρόνια κληρονόμησε από τον πατέρα του μία μεγάλη περιουσία, την οποία χρησιμοποίησε για το καλό της πατρίδας του. Δεν γνωρίζουμε αν ο φίλος του Επαμεινώνδας έπαιξε ρόλο σε αυτό, αλλά χωρίς να ξαναμίσει την κληρονομιά του βοήθησε άλλους όταν είχαν ανάγκη, ξοδεύοντας για τον εαυτό του όχι περισσότερα από ένα συνηθισμένο άνθρωπο. Όταν οι φίλοι του είδαν, ότι έδωσε ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας του για να βοηθήσει τους φτωχούς της Θήβας, του είπαν να σταματήσει, διαφορετικά θα καταντούσε σαν κι' αυτούς. Εκείνη την στιγμή ένας πολύ φτωχός, ονομαζόμενος *Νικόδημος*, πέρασε και ο Πελοπίδας δείχνοντας τον, τους είπε: "Τα χρήματα χρειάζονται στους τυφλούς και κουτσούς σαν τον Νικόδημο, που δεν μπορεί να δουλέψει και όχι σ' εμένα". Συνήθιζε να λέει ότι τα χρήματα μόνο με την αρετή είναι χρήσιμα. Σε μία άλλη περίπτωση παρατήρησε: "Θα ντρεπόμενα να ξοδεύω περισσότερα χρήματα από ένα φτωχό Θηβαίο". Ήταν επιστήμιος φίλος του Επαμεινώνδα, ο οποίος ήταν μεγαλύτερος του, από τα νεανικά του χρόνια, αλλά η φιλία τους δυνάμωσε μετά από μία μάχη εναντίον των Αρκάδων, το 385 π.Χ., όταν πληγωμένος με επτά τραύματα έπεσε στο έδαφος. Ο Επαμεινώνδας όρμησε να σώσει τον φίλο του, δεχόμενος και ο ίδιος πολλά πλήγματα, από δόρυ στο στήθος και από ξίφος στο χέρι. Λίγο πριν να πέσει από τα χτυπήματα και αυτός, ο βασιλιάς της Σπάρτης, *Αγεσήςπολις*, έτρεξε και πέραν από κάθε προσδοκία, έσωσε τις ζωές και των δύο. Ήταν σαν τον Επαμεινώνδα αδιάφορος στο χρήμα και την δόξα. Το 379 π.Χ., ήταν ένας από τους πρωτεργάτες που αγωνίστηκε για την ελευθερία της Θήβας, η οποία βρισκόταν υπό την κυριαρχία της Σπάρτης. Μετά την απελευθέρωση των Θηβών εκλέχθηκε βουλευτής των Θηβών και αρχηγός του *Ιερού Λόχου*, με τον οποίο νίκησε τους Σπαρτιάτες για πρώτη φορά στα Τέγυρα, αν και ο στρατός του ήταν ο μισός από αυτόν των Λακεδαιμονίων. Ο Πελοπίδας αγαπούσε την πατρίδα του, Θήβα, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο και δεν έπαιρνε προφυλάξεις για τον εαυτό του στις μάχες. Σε μία αποστολή, η γυναίκα του με δάκρυα στα μάτια, ξέροντας τον ορμητικό χαρακτήρα του, του ζήτησε να προσέχει τον εαυτόν του. Ο Πελοπίδας της απήντησε: "υποχρέωση του ηγέτη είναι να διαφυλάσσει τις ζωές των άλλων, όχι την δική του". Το 371 π.Χ., διακρίθηκε ξανά στην μάχη της Λεύκτρας, όταν ηγούμενος του Ιερού Λόχου, κατατρόπωσε τους Σπαρτιάτες. Ο Πελοπίδας έδειξε επίσης διπλωματικές ικανότητες, όταν επικεφαλής αποστολής πήγε στην Περσία, να επιτύχει ανάμεσα σε άλλα την ανάδειξη της Θήβας, σε ηγεμόνα της Ελλάδος. (Η Περσία είχε γίνει μεσολαβητής των Ελληνικών πόλεων, μετά την ειρήνη του Ανταλκίδα). Ο Πελοπίδας πέτυχε στην αποστολή του και η Μεσσήνη και η Αμφίπολη ανακηρύχθηκαν ανεξάρτητες και η Θήβα, ο ηγεμών της Ελλάδος. Σε μία αποστολή στην Θεσσαλία, συνελήφθη από τον Αλέξανδρο, τύρανο των Φερών, αλλά αφέθηκε ελεύθερος μετά από δύο εκστρατείες των Θηβαίων.

Δείχνοντας τέλεια αδιαφορία για την ζωή του, σκοτώθηκε το 364 π.Χ. στην μάχη που έγινε στους Κυνός Κεφαλαί και στην οποία νίκησε τον Αλέξανδρο, τύραννο των Φερών.